

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

JULIANE KOKOTT

της 11ης Νοεμβρίου 2004¹

I — Εισαγωγή

II — Νομικό πλαίσιο

A — Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

1. Στην παρούσα διαδικασία το Δικαστήριο καλείται για πρώτη φορά να ερμηνεύσει μια απόφαση-πλαίσιο που εκδόθηκε με βάση το άρθρο 31 και το άρθρο 34, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΕΕ, και συγκεκριμένα την απόφαση-πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2001, σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες (στο εξής: απόφαση-πλαίσιο)². Το Tribunale της Φλωρεντίας ερωτά αν, σύμφωνα με αυτή την απόφαση-πλαίσιο, επιτρέπεται, σε ποινική υπόθεση που αφορά την πρόκληση σωματικών βλαβών σε πεντάχρονα παιδιά, να εξεταστούν τα παιδιά αυτά ως μάρτυρες κατά τη «συντηρητική» αποδεικτική διαδικασία που διενεργείται πριν από την ακροαματική διαδικασία, μολονότι το ιταλικό ποινικό δικονομικό δίκαιο δεν προβλέπει αυτή τη μορφή αποδεικτικής διαδικασίας για τα εν λόγω εγκλήματα.

2. Κρίσιμη για την ερμηνεία της απόφασης-πλαίσιο είναι η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως διαμορφώθηκε με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, διότι η απόφαση-πλαίσιο εκδόθηκε πριν αρχίσει να ισχύει η Συνθήκη της Νίκαιας. Τα αποτελέσματα των αποφάσεων-πλαisiών ρυθμίζονται από το άρθρο 34, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΕΕ:

«[...] Οι αποφάσεις-πλαίσιο δεσμεύουν τα κράτη μέλη ως προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, αλλά αφήνουν στην αρμοδιότητα κρατών μελών την επιλογή του τύπου και των μέσων. Δεν παράγουν άμεσο αποτέλεσμα.»

3. Η εφαρμογή της διαδικασίας εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως στις νομικές πράξεις του τίτλου VI της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση απορρέει από το

¹ — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

² — ΕΕ 2001, L 82, σ. 1.

άρθρο 35 ΕΕ. Η Ιταλία έχει προβεί συναφώς σε δήλωση, με την οποία παρέχει σε όλα τα ιταλικά δικαστήρια το δικαίωμα υποβολής τέτοιων αιτήσεων.

4. Η απόφαση-πλαίσιο περιέχει διάφορες διατάξεις που θα μπορούσαν να έχουν σημασία για τη θέση των παιδιών ως θυμάτων και μαρτύρων στην ποινική διαδικασία.

5. Αντικείμενο του άρθρου 2 είναι γενικά ο σεβασμός και η αναγνώριση των θυμάτων:

«1. Κάθε κράτος μέλος παρέχει στα θύματα ουσιαστικό και κατάλληλο ρόλο στο πλαίσιο του συστήματος της ποινικής του δικαιοσύνης. Εξακολουθεί να καταβάλλει κάθε προσπάθεια προκειμένου να διασφαλίσει στα θύματα μεταχείριση που βασίζεται στον οφειλόμενο σεβασμό της αξιοπρέπειάς τους κατά τη διαδικασία και αναγνωρίζει τα δικαιώματα και τα έννομα συμφέροντά τους, ιδίως στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας.

2. Κάθε κράτος μέλος διασφαλίζει ότι τα ιδιαιτέρως ευάλωτα θύματα μπορούν να τυχάνουν ειδικής μεταχείρισης, που ανταποκρίνεται με τον καλύτερο τρόπο στην κατάστασή τους.»

6. Το άρθρο 3 πραγματεύεται την εξέταση των θυμάτων ως μαρτύρων:

«Κάθε κράτος μέλος κατοχυρώνει τη δυνατότητα των θυμάτων να ακούονται κατά τη διαδικασία και να προσκομίζουν αποδεικτικά στοιχεία.

Κάθε κράτος μέλος λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα ώστε να εξασφαλίζει ότι οι αρχές του εξετάζουν τα θύματα μόνον καθόσον είναι αναγκαίο για τους σκοπούς της ποινικής διαδικασίας.»

7. Κατά το άρθρο 8, παράγραφος 4, τα κράτη μέλη διαμορφώνουν ιδιαίτερες διαδικασίες για την κατάθεση ορισμένων θυμάτων ως μαρτύρων:

«4. Κάθε κράτος μέλος διασφαλίζει ότι, όταν είναι αναγκαίο για την προστασία των θυμάτων, ιδιαίτερα των πλέον ευάλωτων, από τις συνέπειες της κατάθεσής τους σε δημόσια συνεδρίαση, [τα θύματα] δικαιούνται να καταθέτουν υπό συνθήκες οι οποίες καθιστούν δυνατή την επίτευξη του στόχου αυτού, μετά από σχετική δικαστική απόφαση, με κάθε κατάλληλο μέσο, συμβατό προς τις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου του.»

B — Το ιταλικό δίκαιο

8. Σύμφωνα με όσα εκθέτει το αιτούν δικαστήριο, κατά το ιταλικό ποινικό δικονομικό δίκαιο, το ουσιαστικό τμήμα της διαδικασίας αποτελεί η ακροαματική διαδικασία. Επομένως, η διεξαγωγή των αποδείξεων πραγματοποιείται καταρχήν με πρωτοβουλία των διαδίκων στο πλαίσιο κατ' αντιπαράθεση μεταξύ τους διαδικασίας και υπό τον έλεγχο του δικαστή. Παράλληλα όμως έχει καθιερωθεί ο θεσμός της «συντηρητικής» απόδειξης, με τον οποίο δίδεται η δυνατότητα της εκ των προτέρων διεξαγωγής αποδείξεων, εφόσον η διεξαγωγή αυτή δεν μπορεί εκ φύσεως να καθυστερήσει μέχρι την ακροαματική διαδικασία. Η αίτηση για τη διεξαγωγή αυτή μπορεί να υποβληθεί τόσο από την κατηγορούσα αρχή όσο και από την υπεράσπιση. Επί της αιτήσεως αποφασίζει ο ανακριτής δικαστής, ο οποίος, αν δεχτεί την αίτηση, διατάσσει αμέσως τη διεξαγωγή των αποδείξεων κατ' αντιπαράθεση μεταξύ των διαδίκων. Τα συλλεγόμενα κατά τη φάση της «συντηρητικής» απόδειξης στοιχεία έχουν την ίδια αξία πλήρους αποδείξεως με τα αποδεικτικά στοιχεία που συλλέγονται κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο.

9. Κατά το αιτούν δικαστήριο, ο νομοθέτης έχει απαριθμήσει περιοριστικά τις περιπτώσεις στις οποίες επιτρέπεται η χρησιμοποίηση αυτού του δικονομικού μέσου, αναφέροντας είτε τα επιτρεπόμενα κατά τη συγκεκριμένη αυτή φάση αποδεικτικά μέσα είτε την ιδιομορφία των πραγματικών καταστάσεων που δικαιολογούν την πρόωρη διεξαγωγή αποδείξεων.

10. Το άρθρο 392, παράγραφος 1, του Codice di procedura penale (ιταλικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, στο εξής: ΚΠΔ) προβλέπει, μεταξύ άλλων, ότι μπορεί να πραγματοποιηθεί μαρτυρική κατάθεση στα πλαίσια της διεξαγωγής «συντηρητικής» απόδειξης οσάκις πιθανολογείται βασίμως ότι ο μάρτυρας αδυνατεί να εξεταστεί στο ακροατήριο λόγω ασθένειας ή άλλου σοβαρού κωλύματος ή οσάκις, λόγω συγκεκριμένων και ειδικών στοιχείων, πιθανολογείται βασίμως ότι ο μάρτυρας μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο βίας, απειλής, δωροδοκίας ή υποσχέσεως δωροδοκίας ή οποιουδήποτε άλλου μέσου προκειμένου να μην καταθέσει ή να ψευδομαρτυρήσει. Κατόπιν μεταγενέστερων νομοθετικών τροποποιήσεων, το δικαστήριο μπορεί να διατάσσει τη «συντηρητική» κατάθεση ως μάρτυρα ανηλίκου κάτω των 16 ετών, ακόμη και αν δεν συντρέχει κανείς από τους προαναφερθέντες λόγους, όταν πρόκειται για περιπτώσεις εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας ή εγκλημάτων με γενετήσια κίνητρα.

11. Κατά το άρθρο 398, παράγραφος 5 bis, του ΚΠΔ, το δικαστήριο μπορεί να επιλέξει ειδικές μορφές διεξαγωγής αποδείξεων και καταχώρισης στα πρακτικά, εφόσον πρόκειται για την τέλεση εγκλήματος κατά της γενετήσιας ελευθερίας ή πράξης με γενετήσια κίνητρα και πρόκειται να καταθέσει ως μάρτυρας ανήλικος κάτω των 16 ετών στο πλαίσιο της διεξαγωγής «συντηρητικής» απόδειξης και εφόσον τούτο παρίσταται αναγκαίο και σκόπιμο λόγω της κατάστασης του ανηλίκου. Οι ειδικές αυτές μορφές συνίστανται στη δυνατότητα να πραγματοποιηθεί η εξέταση του μάρτυρα εκτός δικαστηρίου, και συγκεκριμένα σε ειδικούς χώρους φορέα κοινωνικής πρόνοιας ή ακόμη και στην κατοικία του ανηλίκου. Επιπλέον, η μαρτυρική κατάθεση πρέπει να αποτυπωθεί

πλήρως σε ακουστικά ή οπτικοακουστικά μέσα, ώστε να είναι δυνατή η αναπαραγωγή της.

ειδικού παιδοψυχολόγου, λόγω του λεπτού και σοβαρού χαρακτήρα των πραγματικών περιστατικών, αλλά και των δυσχερειών προσεγγίσεως των προς εξέταση προσώπων λόγω της μικρής τους ηλικίας.

III — Τα πραγματικά περιστατικά και η αίτηση για την έκδοση προδικαστικής απόφασης

12. Ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου εκκρεμεί ποινική διαδικασία κατά μιας νηπιαγωγού, ονόματι Pupino, η οποία κατηγορείται ότι κατά τον Ιανουάριο και τον Φεβρουάριο του 2001 χρησιμοποίησε έναντι των παιδιών των οποίων είχε την ευθύνη σκληρά μέσα σωφρονισμού και τους προξένησε σωματικές βλάβες.

13. Η εισαγγελική αρχή πρότεινε τον Αύγουστο του 2001 να εξεταστούν ως μάρτυρες, στο πλαίσιο «συντηρητικής» διεξαγωγής αποδείξεων, οκτώ παιδιά που είχαν γεννηθεί το 1996, τα οποία ήσαν μάρτυρες και θύματα των πράξεων που αφορούσε η ποινική διαδικασία. Κατά την εισαγγελική αρχή, αυτή η διεξαγωγή αποδείξεων δεν θα μπορούσε να επαναληφθεί κατά τη συζήτηση στο ακροατήριο λόγω της πολύ μικρής ηλικίας των μαρτύρων και των αναπόφευκτων σε αυτή την ηλικία μεταβολών της ψυχολογικής τους κατάστασης, καθώς και λόγω μιας πιθανής διαδικασίας «απόθησης». Ο εισαγγελέας ζήτησε επιπλέον να πραγματοποιηθεί η διεξαγωγή των αποδείξεων υπό συνθήκες προστατευμένου περιβάλλοντος, και συγκεκριμένα σε ειδικό χώρο κατά τρόπο που να διασφαλίζει την αξιοπρέπεια, την ιδιωτική ζωή και την ψυχική γαλήνη των παιδιών, ενδεχομένως δε και με τη στήριξη

14. Η υπεράσπιση ζήτησε να μη γίνει δεκτό το αίτημα αυτό, διότι αυτή η μορφή της διεξαγωγής αποδείξεων δεν προβλέπεται για τα επίμαχα εγκλήματα.

15. Το αιτούν δικαστήριο δέχεται ότι το αίτημα της εισαγγελικής αρχής θα έπρεπε να απορριφθεί, αν εφαρμόζονταν οι προαναφερθείσες διατάξεις του ιταλικού ποινικού δικονομικού δικαίου, διότι η «συντηρητική απόδειξη», ως μέσο διεξαγωγής αποδείξεων πριν από τη διαδικασία στο ακροατήριο, αποτελεί δικονομικό μηχανισμό που έχει τελείως εξαιρετικό χαρακτήρα και δεν μπορεί να εφαρμόζεται σε περιπτώσεις που δεν προβλέπονται ρητά από τον νόμο.

16. Το δικαστήριο αυτό φρονεί πάντως ότι ο περιορισμός της εφαρμογής της διαδικασίας της «συντηρητικής απόδειξης», τον οποίο προβλέπει το ιταλικό δίκαιο, αντιβαίνει στα άρθρα 2, 3 και 8 της απόφασης-πλαίσιου. Οι ανήλικοι είναι «διαιτέρως ευάλωτα θύματα», κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, της απόφασης-πλαίσιου. Επομένως, ανεξάρτητα από το έγκλημα, πρέπει να εφαρμόζονται, με σκοπό την προστασία τους, ειδικοί τρόποι εξέτασής τους ως μαρτύρων. Από το άρθρο 3 της απόφασης-πλαίσιου το αιτούν δικαστήριο συνάγει ότι πρέπει να

υπάρχει η τάση να αποφεύγεται η κατ' επανάληψη εξέταση ως μαρτύρων των θυμάτων, λόγω των επιπτώσεων στον ψυχισμό τους. Επομένως, επειδή οι ανήλικοι αποτελούν ιδιαιτέρως ευάλωτα θύματα, πρέπει να επιτραπεί απόκλιση από τον κανόνα ότι μόνο οι καταθέσεις στο ακροατήριο έχουν αποδεικτική ισχύ. Από το άρθρο 8, παράγραφος 4, της απόφασης-πλαίσου το αιτούν δικαστήριο συνάγει την αρχή ότι ο δικαστής πρέπει να έχει πάντοτε την ευχέρεια να αποκλείει τη διεξαγωγή δημόσιας συνεδρίασης, αν αυτό ενδέχεται να έχει αρνητικές επιπτώσεις για το θύμα που καταθέτει ως μάρτυρας.

17. Το αιτούν δικαστήριο, με σκοπό να εξετάσει τις δυνατότητες ερμηνείας του ιταλικού δικαίου σύμφωνα με την απόφαση-πλαίσιο, ζητεί από το Δικαστήριο να αποφανθεί κατά πόσον η ερμηνεία που προτείνει για το άρθρο 2, το άρθρο 3 και το άρθρο 8, παράγραφος 4, της απόφασης-πλαίσου είναι ορθή.

IV — Η άποψή μου επί της υποθέσεως

A — Επί του δικαιώματος υποβολής αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως

18. Όπως αναγνωρίζουν όλοι οι διάδικοι, το αιτούν δικαστήριο έχει καταρχήν το

δικαίωμα να υποβάλει στο Δικαστήριο ερωτήματα ως προς την απόφαση-πλαίσιο, διότι η Ιταλία έχει κάνει χρήση της ευχέρειας που προβλέπει το άρθρο 35, παράγραφος 3, στοιχείο β', ΕΕ και έχει παράσχει σε όλα τα εθνικά δικαστήρια την αρμοδιότητα αυτή.

B — Επί του παραδεκτού της αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως

19. Η Γαλλική και η Ιταλική Κυβέρνηση —και έμμεσα η Σουηδική— αμφισβητούν το παραδεκτό της αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, διότι θεωρούν ότι η απάντηση του Δικαστηρίου δεν μπορεί να έχει καμία σημασία για την κύρια δίκη. Κατά την Επιτροπή όμως, η απόφαση-πλαίσιο επιβάλλει την υποχρέωση ερμηνείας του εθνικού δικαίου σύμφωνα με αυτήν, οπότε η ερμηνεία της απόφασης-πλαίσου από το Δικαστήριο θα πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά την κύρια δίκη.

1. Επί των προϋποθέσεων του παραδεκτού

20. Κατά πάγια νομολογία, μόνο στα εθνικά δικαστήρια τα οποία έχουν επιληφθεί της διαφοράς εναπόκειται να εκτιμούν, ενόψει των ιδιομορφιών κάθε υποθέσεως, τόσο την αναγκαιότητα της εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως για την έκδοση της δικής τους αποφάσεως, όσο και το λυσιτελές των ερωτημάτων που υποβάλλουν στο Δικαστήριο. Συνεπώς, εφόσον τα υποβληθέντα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, το Δικαστήριο υποχρεού-

ται, καταρχήν, να απαντήσει³. Εντούτοις, το Δικαστήριο έχει επίσης δεχθεί ότι, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, πρέπει να ερευνά τις συνθήκες υπό τις οποίες του έχουν υποβληθεί τα ερωτήματα από τον εθνικό δικαστή, προκειμένου να ελέγξει κατά πόσον είναι αρμόδιο να απαντήσει. Επομένως, είναι απαράδεκτες, μεταξύ άλλων, οι αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως που δεν έχουν προδήλως καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης⁴. Η νομολογία αυτή έχει διαμορφωθεί μεν σε σχέση με το άρθρο 234 ΕΚ, αλλά δεν υπάρχει λόγος να μην ισχύει και για την αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως που υποβάλλεται κατά το άρθρο 35 ΕΕ.

21. Οι ενστάσεις που προβάλλονται κατά του παραδεκτού της αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως στηρίζονται ουσιαστικά στην άποψη ότι η απάντηση του Δικαστηρίου δεν μπορεί να έχει καμία σημασία για την κύρια δίκη. Στην παρούσα περίπτωση όμως, η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως έχει οπωσδήποτε σημασία για την κύρια δίκη, αν το αιτούν δικαστήριο είναι υποχρεωμένο να λάβει καταρχήν υπόψη του τα άρθρα 2, 3 και 8 της απόφασης-πλαίσιου κατά την ερμηνεία των εφαρμοστέων διατάξεων της ιταλικής νομοθεσίας⁵. Επομένως, η αίτηση εκδόσεως

προδικαστικής αποφάσεως είναι παραδεκτή, αν το εθνικό δίκαιο πρέπει ή έστω απλώς μπορεί να ερμηνευθεί σύμφωνα με την απόφαση-πλαίσιο (βλ. συναφώς παρακάτω το κεφάλαιο 2) και δεν μπορεί να αποκλειστεί εκ των προτέρων η δυνατότητα να ερμηνευθούν οι εφαρμοστέες διατάξεις του ιταλικού ποινικού δικονομικού δικαίου σύμφωνα με την απόφαση αυτή (βλ. συναφώς παρακάτω το κεφάλαιο 3).

2. Επί της σύμφωνης με την απόφαση-πλαίσιο ερμηνείας

22. Κατά την άποψη της Ελληνικής και της Πορτογαλικής Κυβέρνησης και της Επιτροπής, οι αποφάσεις-πλαίσια επιβάλλουν και αυτές την υποχρέωση να ερμηνεύεται το εθνικό δίκαιο σύμφωνα με αυτές. Η Σουηδική Κυβέρνηση αντιτάσσει όμως το επιχείρημα ότι ο τίτλος VI της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση θεμελιώνει απλώς τη διακρατική συνεργασία. Οι νομικές πράξεις επομένως που προβλέπει το άρθρο 34 ΕΕ είναι καθαρά πράξεις διεθνούς δικαίου και δεν επιβάλλουν στα εθνικά δικαστήρια καμία υποχρέωση, βάσει του δικαίου της Ένωσης, να προβαίνουν σε ερμηνεία σύμφωνα με αυτές. Παρόμοιες αντιρρήσεις εξέφρασαν επίσης κατά την προφορική διαδικασία η Ιταλική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου.

23. Η αρχή της σύμφωνης ερμηνείας στηρίζεται, κατά πάγια νομολογία, συνοπτικά στα

3 — Αποφάσεις της 19ης Δεκεμβρίου 1968, 13/68, *Salgoil* (Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 825), της 15ης Δεκεμβρίου 1995, C-415/93, *Bosman* (Συλλογή 1995, σ. I-4921, σκέψη 59), της 13ης Ιουλίου 2000, C-36/99, *Idéal tourisme* (Συλλογή 2000, σ. I-6049, σκέψη 20), της 26ης Σεπτεμβρίου 2000, C-322/98, *Kachelmann* (Συλλογή 2000, σ. I-7505, σκέψη 17), της 13ης Μαρτίου 2001, C-379/98, *PreussenElektra* (Συλλογή 2001, σ. I-2099, σκέψη 38), και της 25ης Μαρτίου 2004, C-480/00, C-481/00, C-482/00, C-484/00, C-489/00, C-490/00, C-491/00, C-497/00, C-498/00 και C-499/00, *Ribaldi* (Συλλογή 2004, σ. I-2943, σκέψη 72).

4 — Απόφαση της 16ης Ιουνίου 1981, 126/80, *Salonia* (Συλλογή 1981, 1563, σκέψη 6), και προπαρατεθείσες στην υποσημείωση 3 αποφάσεις *Bosman* (σκέψη 61), *Idéal Tourisme* (σκέψη 20), *Kachelmann* (σκέψη 17), *PreussenElektra* (σκέψη 39) και *Ribaldi* (σκέψη 72).

5 — Βλ. συναφώς απόφαση της 11ης Ιουλίου 1991 C-87/90 έως C-89/90, *Verholen* κ.λπ. (Συλλογή 1991, σ. I-3757, σκέψη 13).

εξής: το άρθρο 249, παράγραφος 3, και το άρθρο 10 ΕΕ καθώς και κάθε οδηγία επιβάλλουν στα κράτη μέλη, δηλαδή σε όλους τους φορείς δημόσιας εξουσίας, άρα και στα δικαστήρια, την υποχρέωση να επιτύχουν το επιδιωκόμενο από την οδηγία αποτέλεσμα λαμβάνοντας όλα τα ενδεδειγμένα για την εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής γενικά ή ειδικά μέτρα. Από αυτό συνάγεται ότι το εθνικό δικαστήριο που κατά την εφαρμογή του εθνικού δικαίου —ανεξάρτητα από το αν πρόκειται για προγενέστερες ή για μεταγενέστερες της οδηγίας διατάξεις— καλείται να ερμηνεύσει το δίκαιο αυτό, οφείλει να βασίσει την ερμηνεία του, κατά το μέτρο του δυνατού, στο γράμμα και στον σκοπό της οδηγίας, ώστε να επιτύχει το αποτέλεσμα που αυτή επιδιώκει και να συμμορφωθεί έτσι προς την οδηγία αυτή⁶.

Αναλυτικότερα:

α) Επί του καθήκοντος πίστης στην Ευρωπαϊκή Ένωση

25. Η Ιταλική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου τονίζουν ότι στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν απαντά καμία διάταξη ανάλογη προς το άρθρο 10 ΕΚ. Εντούτοις, όπως και κατά το κοινοτικό δίκαιο, τα κράτη μέλη και τα θεσμικά όργανα υπέχουν επίσης καθήκον αμοιβαίας πίστης κατά το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

24. Όλες αυτές οι προϋποθέσεις συντρέχουν σε επαρκή βαθμό και για τις αποφάσεις-πλαίσια. Μολονότι στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν απαντά καμία διάταξη με τη διατύπωση του άρθρου 10 ΕΕ, τα κράτη μέλη υπέχουν πάντως την υποχρέωση πίστης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το άρθρο 34, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΕΕ αντιστοιχεί —καθόσον ενδιαφέρει εν προκειμένω— στο άρθρο 249, παράγραφος 3, ΕΕ και, επομένως, η ίδια η απόφαση-πλαίσιο συνεπάγεται για τα κράτη μέλη υποχρεώσεις, στις οποίες περιλαμβάνεται επίσης η υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας.

6 — Αποφάσεις της 13ης Νοεμβρίου 1990, C-106/89, *Marleasing* (Συλλογή 1990, σ. I-4135, σκέψη 8), της 16ης Δεκεμβρίου 1993, C-334/92, *Wagner Miret* (Συλλογή 1993, σ. I-6911, σκέψη 20), της 14ης Ιουλίου 1994, C-91/92, *Faccini Dori* (Συλλογή 1994, σ. I-3325, σκέψη 26), και της 22ας Μαΐου 2003, C-462/99, *Connect Austria* (Συλλογή 2003, σ. I-5197, σκέψη 38).

27. Εντός του πλαισίου αυτού, το περιεχόμενο του άρθρου 10 ΕΚ είναι αυτονόητο —συγκεκριμένα, ότι πρέπει να εκπληρώνονται οι υποχρεώσεις και να μη λαμβάνονται

επιβλαβή μέτρα. Αυτό ισχύει και κατά το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χωρίς να χρειάζεται να αναφερθεί ρητά.

β) Επί του άρθρου 34, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΕΕ

28. Επιπλέον, οι αποφάσεις-πλαίσια που προβλέπει το δίκαιο της Ένωσης έχουν την ίδια σχεδόν διάρθρωση με τις οδηγίες του κοινοτικού δικαίου. Κατά το άρθρο 34, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΕΕ, οι αποφάσεις-πλαίσια δεσμεύουν τα κράτη μέλη ως προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, αλλά αφήνουν στην αρμοδιότητα των εθνικών αρχών την επιλογή του τύπου και των μέσων. Η απευθείας εφαρμογή τους αποκλείεται μεν ρητά, αλλά η δεσμευτικότητα τουλάχιστον ως προς τον σκοπό αποτελεί κατά γράμμα επανάληψη του άρθρου 249, παράγραφος 3, ΕΚ, το οποίο έλαβε ως βάση το Δικαστήριο —μαζί με άλλους λόγους— για να διαμορφώσει τη θεωρία της σύμφωνης προς την οδηγία εφαρμογής.

29. Η Σουηδική Κυβέρνηση πάντως υποστηρίζει τελικά, με την ένστασή της, ότι το άρθρο 34, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΕΚ δεν έχει παρόμοιες έννομες συνέπειες με το άρθρο 249, παράγραφος 3, ΕΕ, παρά την παρόμοια διατύπωσή του. Η ένσταση αυτή είναι μέχρι ορισμένο βαθμό ορθή, αφού το Δικαστήριο έχει δεχτεί, σε σχέση κυρίως με τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, ότι η ταυτότητα στη διατύπωση των διατάξεων μιας συμφωνίας και των αντίστοιχων κοινο-

τικών διατάξεων δεν συνεπάγεται αναγκαστικά ότι οι διατάξεις αυτές πρέπει να ερμηνεύονται κατά τον ίδιο τρόπο. Οι συνθήκες διεθνούς δικαίου πρέπει δηλαδή —ακόμη και σύμφωνα με το άρθρο 31 της Σύμβασης της Βιέννης για το δίκαιο των συνθηκών, της 23ης Μαΐου 1969— να ερμηνεύονται με βάση όχι μόνο το γράμμα τους, αλλά και τους σκοπούς τους⁷.

30. Όπως ακριβώς η Συνθήκη ΕΚ⁸ ή η Συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, έτσι και η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί συνθήκη διεθνούς δικαίου. Από τη Συνθήκη ΕΚ διαφέρει ως προς τον βαθμό ολοκλήρωσης, από τη Συμφωνία ΕΟΧ κυρίως ως προς τους σκοπούς.

31. Ο μικρότερος βαθμός ολοκλήρωσης της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση προκύπτει από τον ορισμό της απόφασης-πλαισίου, κατά τον οποίο αποκλείεται το άμεσο αποτέλεσμά τους. Ακόμη και οι αρμοδιότητες του Δικαστηρίου κατά το άρθρο 35 ΕΕ είναι πιο περιορισμένες από τις αρμοδιότητες που του απονέμει το κοινοτικό δίκαιο. Η παράγραφος 5 του άρθρου αυτού αποκλείει ρητά την αρμοδιότητά του να ελέγχει το περιεχόμενο των διαφόρων μέτρων, εφόσον πρόκειται για το κύρος ή την αναλογι-

7 — Γνωμοδότηση 1/91 της 14ης Δεκεμβρίου 1991 (Συλλογή 1991, σ. I-6079, σκέψη 14). βλ. επίσης αποφάσεις της 1ης Ιουλίου 1993, C-312/91, *Metalsa* (Συλλογή 1993, σ. I-3751, σκέψη 12), της 2ας Μαρτίου 1999, C-416/96, *Eddline El-Yassini* (Συλλογή 1999, σ. I-1209, σκέψη 47), και της 20ής Νοεμβρίου 2001, C-268/99, *Jany κ.λπ.* (Συλλογή 2001, σ. I-8615, σκέψη 35).

8 — Αποφάσεις της 5ης Φεβρουαρίου 1963, 26/62, *Van Gend & Loos* (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 861), και της 15ης Ιουλίου 1964, 6/64, *Costa κατά Enel* (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 1191).

κότητα επιχειρησιακών δράσεων της αστυνομίας ή άλλων υπηρεσιών επιβολής του νόμου ενός κράτους μέλους ή της άσκησης ευθυνών που φέρουν τα κράτη μέλη για την τήρηση της δημόσιας τάξης και τη διαφύλαξη της εσωτερικής ασφάλειας. Η δυνατότητα υποβολής αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως παρέχεται μόνο κατόπιν ρητής επιλογής του οικείου κράτους μέλους και η Επιτροπή δεν μπορεί να ασκήσει προσφυγή λόγω παραβάσεως της Συνθήκης. Επιπλέον, για την έκδοση απόφασης του Συμβουλίου δεν είναι αναγκαίο να έχει υποβληθεί πρόταση της Επιτροπής, αλλά η απόφαση μπορεί να εκδοθεί επίσης κατόπιν πρωτοβουλίας κράτους μέλους. Οι αποφάσεις του Συμβουλίου κατά το άρθρο 34, παράγραφος 2, ΕΕ λαμβάνονται καταρχήν ομόφωνα και όχι πλειοψηφικά. Τέλος, κατά το άρθρο 39 ΕΕ, το Κοινοβούλιο έχει απλώς συμβουλευτικό ρόλο.

συνεργασία, αλλά και την εκ μέρους της Ένωσης άσκηση κυριαρχικών δικαιωμάτων από κοινού με τα κράτη μέλη. Το άρθρο 3, παράγραφος 1, ΕΕ υποχρεώνει άλλωστε την Ένωση να τηρεί και να αναπτύσσει το κοινοτικό κεκτημένο¹¹.

33. Η προοδευτικότητα του βαθμού ολοκλήρωσης, που εκφράζεται με τη φράση «διαρκώς στενότερη συνεργασία», αποτυπώνεται και στη μετεξέλιξη της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία, αφού δημιουργήθηκε με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, προσέγγισε, κατόπιν των Συνθηκών του Άμστερνταμ και της Νίκαιας, όλο και περισσότερο τις δομές του κοινοτικού δικαίου, με το οποίο θα συγχωνευθεί πλήρως χάρη στη Συνθήκη για το Σύνταγμα.

32. Αντίθετα από τη Συμφωνία ΕΟΧ, η οποία αποσκοπεί μόνο στην εφαρμογή καθεστώτος ελεύθερων συναλλαγών και ανταγωνισμού στις οικονομικές και εμπορικές σχέσεις μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών⁹, αλλά δεν προβλέπει καμία μεταβίβαση κυριαρχικών δικαιωμάτων στα διακυβερνητικά όργανα των οποίων τη σύσταση προβλέπει¹⁰, η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί, σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 2, μια νέα φάση στη διαδικασία μιας διαρκώς στενότερης ένωσης των λαών της Ευρώπης. Προς τον σκοπό αυτό, συμπληρώνει τις δραστηριότητες της Κοινότητας με πρόσθετες πολιτικές και μορφές συνεργασίας. Ο όρος *πολιτικές* δείχνει ότι, παρά την αντίθετη άποψη της Σουηδικής Κυβέρνησης, η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση περιέχει όχι μόνο τη διακρατική

34. Κατά συνέπεια, η απόφαση-πλαίσιο προσεγγίζει, σύμφωνα με τον ορισμό της, την οδηγία και το άρθρο 34, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΕΕ πρέπει να ερμηνεύεται όπως το άρθρο 249, παράγραφος 3, ΕΚ, εφόσον το περιεχόμενό τους συμπίπτει.

35. Κατά την προφορική διαδικασία πάντως, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασι-

9 — Γνωμοδότηση 1/91 (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 7, σκέψη 15).

10 — Γνωμοδότηση 1/91 (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 7, σκέψη 20).

11 — Σαφές παράδειγμα για τη μεταβίβαση του κοινοτικού κεκτημένου στο δίκαιο της Ένωσης δίνει η απόφαση της 11ης Φεβρουαρίου 2003, C-187/01 και C-385/01, Gözütok και Brügge (Συλλογή 2003, σ. I-1345, σκέψη 45), με την οποία εφαρμόστηκε το ερμηνευτικό κριτήριο της πρακτικής αποτελεσματικότητας στο πλαίσιο της σύμβασης εφαρμογής της Συμφωνίας του Σένγκεν, της 14ης Ιουνίου 1985, μεταξύ των κυβερνήσεων των κρατών της Οικονομικής Ένωσης Μπενελούξ, της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Ιταλικής Δημοκρατίας, σχετικά με τη σταδιακή κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα (ΕΕ 2000, L 239, σ. 19).

λείου αντέτεινε ότι, όσον αφορά τις νομικές πράξεις του άρθρου 34 ΕΕ, δεν υπάρχει, αντίθετα από ό,τι συμβαίνει στο κοινοτικό δίκαιο¹², κανένα πλήρες σύστημα μέσω παροχής ένδικης προστασίας και διαδικασιών, το οποίο να εγγυάται τον έλεγχο της νομιμότητας των πράξεων των οργάνων. Η νομιμότητα των νομικών αυτών πράξεων θα μπορούσε να ελέγχεται κατ' εφαρμογή της διαδικασίας της αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως μόνο αν το οικείο κράτος μέλος έχει αναγνωρίσει, κατά το άρθρο 35, παράγραφος 2, ΕΕ, την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου να εκδίδει προδικαστικές αποφάσεις. Δεν υπάρχει μάλιστα ούτε η δυνατότητα των ιδιωτών να ασκούν απευθείας προσφυγή. Παρόμοια άποψη υποστήριξε επίσης η Ιταλική Κυβέρνηση. Η απάντηση στις ανωτέρω αντιρρήσεις πρέπει να είναι ότι η σύμφωνη ερμηνεία δεν οδηγεί στη θέσπιση νέων ρυθμίσεων, αλλά προϋποθέτει ότι υπάρχουν ρυθμίσεις που μπορούν να ερμηνευθούν —στο μέτρο του δυνατού, κατά το εθνικό δίκαιο— κατά τρόπο σύμφωνο με την απόφαση-πλαίσιο. Κατά συνέπεια, θα έπρεπε να διασφαλιστεί η παροχή έννομης προστασίας έναντι των εθνικών διατάξεων που θα έπρεπε ενδεχομένως να ερμηνευθούν σύμφωνα με την απόφαση-πλαίσιο.

γ) Ενδιάμεσο συμπέρασμα

36. Το συμπέρασμα είναι συνοπτικά ότι από το άρθρο 34, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΕΕ και από την αρχή της πίστης προς την Ένωση προκύπτει ότι κάθε απόφαση-πλαίσιο επιβάλλει στα εθνικά δικαστήρια την υποχρέωση να ερμηνεύουν το εθνικό δίκαιο —ανεξάρτητα από το αν πρόκειται για

προγενέστερες ή για μεταγενέστερες της απόφασης-πλαισίου διατάξεις— κατά το μέτρο του δυνατού σύμφωνα με το γράμμα και τον σκοπό της απόφασης-πλαισίου, ώστε να επιτυγχάνεται ο σκοπός που επιδιώκεται με την απόφαση-πλαίσιο αυτή.

37. Ακόμη και αν γινόταν δεκτή η άποψη της Σουηδικής Κυβέρνησης σχετικά με την υπαγωγή της απόφασης-πλαισίου στο διεθνές δίκαιο, η ερμηνεία του εθνικού δικαίου σύμφωνα με την απόφαση-πλαίσιο θα ήταν τουλάχιστον εξίσου δικαιολογημένη. Πράγματι, στην περίπτωση αυτή η απόφαση-πλαίσιο θα ήταν επίσης δεσμευτική για τα κράτη μέλη ως νομική πράξη του διεθνούς δικαίου. Επομένως, ακόμη και αν η απόφαση-πλαίσιο αποτελούσε καθαρά πράξη διεθνούς δικαίου, θα έπρεπε επίσης να γίνει δεκτό —όπως υποστήριξε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου— ότι όλες οι αρχές των κρατών μελών —περιλαμβανομένων των δικαστηρίων— πρέπει να λαμβάνουν υπόψη, κατά τη δράση τους, την υποχρέωση αυτή. Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου τόνισε πάντως συγχρόνως ότι αυτή η μέθοδος σύμφωνης ερμηνείας δεν στηρίζεται στην υπεροχή του κοινοτικού δικαίου και επομένως είναι πιθανό —ανάλογα με το εθνικό δίκαιο— να προτιμηθεί κάποια άλλη ερμηνευτική μέθοδος. Τούτο όμως δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να είναι η απάντηση του Δικαστηρίου χρήσιμη για την ερμηνεία των εθνικών διατάξεων μεταφοράς της απόφασης-πλαισίου.

3. Επί της δυνατότητας σύμφωνης ερμηνείας στην υπόθεση της κύριας δίκης

38. Προϋπόθεση πάντως του παραδεκτού της αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως είναι, έστω και αν γίνει δεκτή η

12 — Βλ. την απόφαση της 25ης Ιουλίου 2002, C-50/00 P, Unión de Pequeños Agricultores κατά Συμβουλίου (Συλλογή 2002, σ. I-6677, σκέψη 40).

υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας, να μη στερείται προδηλώς σημασίας η υποχρέωση αυτή για τη συγκεκριμένη κύρια υπόθεση για τον λόγο ότι θα ήταν οπωσδήποτε αδύνατη η ερμηνεία σύμφωνα με την απόφαση-πλαίσιο.

39. Συναφώς η Ιταλική και η Γαλλική Κυβέρνηση προβάλλουν την αντίρρηση ότι εν προκειμένω το επιδιωκόμενο από το αιτούν δικαστήριο αποτέλεσμα δεν μπορεί να επιτευχθεί, λόγω των αντίθετων διατάξεων του ιταλικού δικαίου. Η αντίρρηση αυτή πρέπει να γίνει δεκτή, υπό την έννοια ότι η δυνατότητα σύμφωνης ερμηνείας υπάρχει μόνο αν την προβλέπει το εθνικό δίκαιο. Αυτή είναι η έννοια της επιφύλαξης «κατά το μέτρο του δυνατού», την οποία χρησιμοποιεί το Δικαστήριο¹³. Οι στόχοι της ρύθμισης του δικαίου της Ένωσης διεκδικούν βέβαια το προβάδισμα έναντι κάθε άλλης ερμηνευτικής μεθόδου, αλλά δεν μπορούν να οδηγήσουν σε αποτελέσματα που δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί ερμηνευτικά κατά το εθνικό δίκαιο¹⁴. Μόνο τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να κρίνουν ποια περιθώρια αφήνει σε τελική ανάλυση το εθνικό δίκαιο¹⁵.

40. Στην προκειμένη περίπτωση όμως δεν είναι πρόδηλο ότι είναι αδύνατη η ερμηνεία

σύμφωνα με την απόφαση-πλαίσιο και ότι επομένως η απάντηση του Δικαστηρίου δεν θα είχε καμία σημασία για το εθνικό δικαστήριο. Η ίδια η Ιταλική Κυβέρνηση αναφέρει ορισμένες διατάξεις που θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως έρεισμα για την ιδιαίτερα προστατευμένη εξέταση των ανήλικων θυμάτων κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο¹⁶, τις οποίες δεν είχε λάβει υπόψη το αιτούν δικαστήριο. Όσον αφορά μάλιστα τη «συντηρητική» διεξαγωγή αποδείξεων, δεν μπορεί να αποκλειστεί η δυνατότητα ερμηνείας της έννοιας «άλλο σοβαρό κώλυμα» του άρθρου 392, παράγραφος 1, του ΚΠΔ κατά τρόπο ώστε ο όρος «κώλυμα» να καλύπτει τη χειροτέρευση της ικανότητας ανάκλησης γεγονότων στη μνήμη και την ψυχολογική καταπίεση των παιδιών λόγω της εξέτασής τους κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο, οπότε η «συντηρητική» απόδειξη θα μπορούσε να στηριχτεί σε άλλη νομική βάση και όχι στο άρθρο 392, παράγραφος 1 bis, του ΚΠΔ. Εξάλλου, το ίδιο το αιτούν δικαστήριο θεωρεί και αυτό, παρά το ότι φαίνεται να δέχεται ότι συντρέχει παράβαση της απόφασης-πλαισίου, ότι είναι δυνατή η σύμφωνη με την απόφαση-πλαίσιο ερμηνεία. Μολονότι η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως περιέχει στο σημείο αυτό ορισμένες αντιφάσεις, δεν είναι έργο του Δικαστηρίου να θέσει εν αμφιβόλω την εκτίμηση αυτή.

41. Αντίθετα από ό,τι υποστηρίζουν η Γαλλική, η Ελληνική και η Ολλανδική Κυβέρνηση, η υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας στο πλαίσιο του ποινικού δικονομικού δικαίου δεν υπόκειται σε ιδιαίτερους περιορισμούς που να προβλέπει το δίκαιο της Ένωσης και που θα καθιστούσαν αλυσιτελή την αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι πρέπει να τηρείται η

13 — Βλ. τη νομολογία που παρατίθεται στην υποσημείωση 6.

14 — Αποφάσεις της 10ης Απριλίου 1984, 14/83, Van Colson και Kamann (Συλλογή 1984, σ. 1891, σκέψη 25), και Wagner Miret (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 6, σκέψη 22). Άλλη άποψη πάντως υποστήριξε ο γενικός εισαγγελέας Ruiz-Jarabo Colomer με τις προτάσεις του της 27ης Απριλίου 2004 στις συνεδिकाσθεύσεις υποθέσεις C-397/01 έως C-403/01, Pfeifer (Συλλογή 2004, σ. I-8835, σ. I-8839 και σ. I-8859, σκέψεις 24 επ.). Βλ. όμως επίσης την απόφαση που εκδόθηκε στις συνεδικασθείσες αυτές υποθέσεις στις 5 Οκτωβρίου 2004, σκέψη 116).

15 — Απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 2004, C-60/02, Ποινική δίκη κατά X (Συλλογή 2004, σ. I-651, σκέψεις 58 επ.).

16 — Βλ. σσ. 5 και 6 του υπομνήματος της Ιταλικής Κυβέρνησης.

αρχή της νομιμότητας των ποινών (*nullum crimen, nulla poena sine lege* [scripta]¹⁷)¹⁸. Η αρχή αυτή καταλέγεται μεταξύ των γενικών αρχών του δικαίου, οι οποίες είναι κοινές στις συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών. Η αρχή αυτή διακηρύσσεται επίσης στο άρθρο 7 της Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (στο εξής: ΕΣΔΑ), στο άρθρο 15, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα¹⁹ και στο άρθρο 49, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πρόκειται για την έκφραση της αρχής της ασφάλειας δικαίου στον ειδικό τομέα του ουσιαστικού ποινικού δικαίου.

42. Η παρούσα υπόθεση δεν αφορά όμως το ουσιαστικό ποινικό δίκαιο, αλλά το ποινικό δικονομικό δίκαιο. Το ζήτημα εδώ δεν είναι δηλαδή η θεμελίωση ή επίταση της ποινικής ευθύνης, αλλά η διεξαγωγή της διαδικασίας

ενόψει της απόφασης. Επομένως, δεν ισχύει η αρχή *nulla poena sine lege*, αλλά η αρχή της δίκαιης δίκης, την οποία θα πρέπει να αναλύσω παρακάτω.

43. Η δυνατότητα σύμφωνης ερμηνείας δεν αναιρείται από το γεγονός ότι οι περιπτώσεις που εξετάστηκαν παραπάνω είναι προγενέστερες της έκδοσης της απόφασης-πλαίσιο. Κατά πάγια νομολογία, θεωρείται γενικά ότι οι διαδικαστικοί κανόνες έχουν εφαρμογή σε όλες τις δίκες που ήσαν εκκρεμείς κατά τον χρόνο ενάρξεως της ισχύος τους²⁰.

44. Κατά συνέπεια, εν προκειμένω δεν αποκλείεται προδήλως η ερμηνεία του ιταλικού δικαίου σύμφωνα με την απόφαση-πλαίσιο. Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως είναι επομένως παραδεκτή.

Γ — Επί της ερμηνείας της απόφασης-πλαίσιο

45. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσία αν τα άρθρα 2, 3 και 8 της απόφασης-πλαίσιο επιβάλλουν την υποχρέωση να διεξαχθεί, στο πλαίσιο «συντηρητικής» από-

17 — Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Ruiz-Jarabo Colomer της 18ης Ιουνίου 1996, C-74/95 και C-129/95, X (απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1996, Συλλογή 1996, σ. I-6609, σ. I-6612, σημείο 43), και προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Jacobs της 24ης Οκτωβρίου 1996, C-304/94, C-330/94, C-342/94 και C-224/95, Tombesi κ.λπ. (Συλλογή 1997, σ. I-3564, σημείο 37).

18 — Βλ. συναφώς την απόφαση του Δικαστηρίου της 12ης Δεκεμβρίου 1996 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-74/95 και C-129/95, X (Συλλογή 1996, σ. I-6609, σκέψεις 24 και 25), όπου το Δικαστήριο παραπέμπει στις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της 25ης Μαΐου 1993, Κοκκιανάκης (σειρά Α, αριθ. 260 Α, παράγραφος 52), και της 22ας Νοεμβρίου 1995, S. W. κατά Ηνωμένου Βασιλείου και C. R. κατά Ηνωμένου Βασιλείου (σειρά Α, αριθ. 335 Β, παράγραφος 35, και 335 C, παράγραφος 33). Βλ. επίσης τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 10ης Ιουλίου 1984, 63/83, Kirk (Συλλογή 1984, σ. 2689, σκέψη 22), της 8ης Οκτωβρίου 1987, 80/86, Kolpinghuis Nijmegen (Συλλογή 1987, 3969, σκέψη 13), της 26ης Σεπτεμβρίου 1996, Lercaro (Συλλογή 1996, σ. I-4705, σκέψη 42) και Ποινική δίκη κατά Χ (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 14, σκέψεις 61 επ.). Βλ. επίσης συναφώς τις προτάσεις μου της 10ης Ιουνίου 2004, C-475/02, Niselli (απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2004, Συλλογή 2004, σ. I-10853, σ. I-10855, σημεία 53 επ.), και της 14ης Οκτωβρίου 2004 στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-387/02, C-391/02 και C-403-02, Berlusconi κ.λπ. (απόφαση της 3ης Μαΐου 2005, Συλλογή 2005, σ. I-3565, σ. I-3568, σημεία 140 επ.).

19 — Ανοήχτηκε για υπογραφή στις 19 Δεκεμβρίου 1966 (UN Treaty Series, τόμος 999, σ. 171).

20 — Αποφάσεις της 12ης Νοεμβρίου 1981, C-212/80 έως C-217/80, Salumi κ.λπ. (Συλλογή 1981, σ. 735, σκέψη 9), της 6ης Ιουλίου 1993, C-121/91 και C-122/91, CT Control Rotterdam και JCT Benelux κατά Επιτροπής (Συλλογή 1993, σ. I-3873, σκέψη 22), της 7ης Σεπτεμβρίου 1999, C-61/98, De Haan (Συλλογή 1999, σ. I-5003, σκέψεις 13 και 14), και της 1ης Ιουλίου 2004, C-361/02 και C-362/02, Τσάπαλος και Διαμαντάκης (Συλλογή 2004, σ. I-6405, σκέψη 19).

δειξης, η εξέταση οκτώ πεντάχρονων παιδιών ως μαρτύρων σχετικά με την υπόνοια ότι υπήρξαν θύματα σωματικών βλαβών κατά τρόπο που να λαμβάνεται υπόψη κατά την εξέταση αυτή το ότι πρόκειται για παιδιά. Κατά την άποψη του αιτούντος δικαστηρίου, υπάρχει ο φόβος αφενός ότι η ικανότητά τους να θυμηθούν τα περιστατικά θα μειωθεί, λόγω του ψυχισμού τους ως παιδιών, και αφετέρου ότι η κατάθεση κατά τη (μεταγενέστερη) διαδικασία στο ακροατήριο θα έχει αρνητικές ψυχολογικές συνέπειες για τα παιδιά.

46. Η υποχρέωση αυτή θα μπορούσε να στηρίζεται στο άρθρο 2, παράγραφος 2, στο άρθρο 3 και στο άρθρο 8, παράγραφος 4, της απόφασης-πλαισίου. Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 2, της απόφασης-πλαισίου, τα ιδιαίτερα ευάλωτα θύματα πρέπει να τυγχάνουν ειδικής μεταχείρισης, που να ανταποκρίνεται με τον καλύτερο τρόπο στην κατάστασή τους. Το άρθρο 8, παράγραφος 4, συγκεκριμενοποιεί την υποχρέωση αυτή. Κατά τη διάταξη αυτή, όταν είναι αναγκαίο για την προστασία των θυμάτων, ιδιαίτερα των πλέον ευάλωτων, από τις συνέπειες της κατάθεσής τους σε δημόσια συνεδρίαση, τα θύματα δικαιούνται να καταθέτουν υπό συνθήκες οι οποίες καθιστούν δυνατή την επίτευξη του στόχου αυτού, μετά από σχετική δικαστική απόφαση, με κάθε κατάλληλο μέσο, συμβατό προς τις θεμελιώδεις αρχές του οικείου δικαίου. Κατά το άρθρο 3, τα κράτη μέλη κατοχυρώνουν τη δυνατότητα των θυμάτων να ακούονται κατά τη διαδικασία και να προσκομίζουν αποδεικτικά στοιχεία. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν ιδίως τα αναγκαία μέτρα ώστε να εξασφαλίζουν ότι οι αρχές τους εξετάζουν τα θύματα μόνον καθόσον είναι αναγκαίο για τους σκοπούς της ποινικής διαδικασίας.

47. Στη συνέχεια πρέπει επομένως να εξεταστεί καταρχάς αν τα παιδιά της παρούσας υπόθεσης πρέπει να χαρακτηριστούν ως ιδιαίτερος ευάλωτος θύματα. Αν ναι, πρέπει κατόπιν να εξακριβωθεί αν η «συντηρητική» απόδειξη αποτελεί ειδική μεταχείριση που ανταποκρίνεται με τον καλύτερο τρόπο στην κατάστασή τους και που διασφαλίζει ιδίως την αποτελεσματική τους συμμετοχή στη διαδικασία ως μαρτύρων.

1) Επί της νομικής βάσης της απόφασης-πλαισίου

48. Μολονότι το αιτούν δικαστήριο δεν έχει υποβάλει κανένα σχετικό ερώτημα, επιβάλλεται να διατυπώσω, πριν από την ερμηνεία των διατάξεων που παρέθεσα ανωτέρω, μια παρατήρηση σχετικά με το ζήτημα αν οι διατάξεις αυτές καλώς στηρίχθηκαν στην επιλεγείσα νομική βάση. Σε σχέση ακριβώς με τις νομικές πράξεις του άρθρου 34 ΕΕ πρέπει να καταβάλλεται ιδιαίτερη προσοχή, αν υπάρχουν αμφιβολίες ως προς τη νομιμότητά τους, κυρίως διότι —όπως τόνισε η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου— οι δυνατότητες έννομης προστασίας είναι περιορισμένες σε σχέση με τις νομικές αυτές πράξεις²¹. Για τις νομικές πράξεις ισχύει βέβαια το τεκμήριο νομιμότητας και μια νομική πράξη παράγει επομένως έννομα αποτελέσματα, εφόσον δεν έχει ανακληθεί, δεν έχει ακυρωθεί κατόπιν της ασκήσεως προσφυγής ακυρώσεως ή δεν έχει κηρυχθεί ανίσχυρη κατόπιν της υποβολής αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως ή της προβολής ενστάσεως για έλλειψη νομιμότητος. Η αρχή αυτή δεν ισχύει πάντως για τις νομικές πράξεις που πάσχουν πλημμέλεια ή σοβαρότητα της οποίας είναι τόσο πρόδηλη, ώστε να μη μπορεί να γίνεται ανεκτή από την κοινοτική έννομη τάξη. Οι

21 — Βλ. παραπάνω το σημείο 35.

νομικές αυτές πράξεις πρέπει να θεωρούνται *ανυπόστατες*²². Επομένως, το Δικαστήριο θα πρέπει να εξετάζει οπωσδήποτε αυτεπάγγελα, κατά τη διαδικασία εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, τη νομιμότητα των προς ερμηνεία διατάξεων, εφόσον υπάρχουν σοβαρότατες αμφιβολίες για τη νομιμότητα αυτή. Η ερμηνεία δηλαδή είναι χρήσιμη μόνο στην περίπτωση που οι προς ερμηνεία διατάξεις είναι έγκυρες.

49. Εκ πρώτης όψεως θα μπορούσαν να διατυπωθούν αμφιβολίες για το αν το άρθρο 31 ΕΕ και το άρθρο 34, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΕΕ αποτελούν επαρκή νομική βάση για τις προς ερμηνεία διατάξεις. Το άρθρο 34, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΕΕ ορίζει μόνο την απόφαση-πλαίσιο ως επιτρεπτή μορφή δράσης. Επομένως, την εξουσιοδοτική νομική βάση ως προς το ουσιαστικό περιεχόμενο των διατάξεων που πρέπει να ερμηνευθούν εν προκειμένω μπορεί να αποτελεί μόνο το άρθρο 31 ΕΕ. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, η από κοινού δράση για τη δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις περιλαμβάνει διάφορους τομείς —που απαριθμούνται στα στοιχεία α' έως ε'— που δύσκολα όμως θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι έχουν σχέση με την προστασία των θυμάτων. Η προστασία των θυμάτων δεν εμπίπτει ούτε στη διευκόλυνση και επιτάχυνση της συνεργασίας σε σχέση με τη διεξαγωγή δικών και την εκτέλεση αποφάσεων (στοιχείο α') ούτε στη διευκόλυνση της έκδοσης (στοιχείο β') ούτε στην πρόληψη των συγκρούσεων δικαιοδοσίας (στοιχείο δ') ούτε στην εναρμόνιση της αντικειμενικής υπόστασης ορισμένων εγκλημάτων (στοιχείο ε'). Μόνο η εξασφάλιση της συμβατότητας των κανόνων που εφαρμόζονται στα κράτη μέλη, εφόσον είναι αναγκαία για τη βελτίωση της εν λόγω συνεργασίας (στοιχείο γ'), θα μπορούσε να περιλαμβάνει την

προστασία των θυμάτων. Η θέσπιση όμως ελάχιστων κανόνων για την προστασία των θυμάτων δεν είναι οπωσδήποτε αναγκαία για τη βελτίωση της συνεργασίας.

50. Η ρητή απαρίθμηση πάντως των τομέων της από κοινού δράσης δεν είναι περιοριστική, πράγμα που προκύπτει εναργέστατα από το γαλλικό κείμενο της εισαγωγικής πρότασης του άρθρου. Στο κείμενο αυτό χρησιμοποιείται η διατύπωση «viser entre autres» («περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων»), ενώ το γερμανικό και το ελληνικό κείμενο χρησιμοποιούν μόνο το ρήμα «einschliesen» και «περιλαμβάνει» αντίστοιχα. Επομένως, οι διάφοροι τομείς πολιτικής περιγράφουν απλώς τομείς που θα μπορούσαν ενδεχομένως να αποτελέσουν αντικείμενο ρύθμισης και δεν οριοθετούν απαρέγκλιτα την αρμοδιότητα της Ένωσης. Η αρμοδιότητα αυτή πρέπει να καθορίζεται με βάση τους γενικούς στόχους της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, οι οποίοι διακηρύσσονται στο άρθρο 29 ΕΕ. Ο κυριότερος σκοπός είναι, σύμφωνα με το άρθρο αυτό, να παρέχεται στους πολίτες υψηλό επίπεδο προστασίας εντός ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, ενώ στην επίτευξή του θα συμβάλει ιδιαίτερα η βελτίωση της δικαστικής συνεργασίας.

51. Η προστασία των πολιτών που, παρά τις προσπάθειες για την ασφάλειά τους, έχουν γίνει θύματα εγκλήματος έχει βέβαια προεξάρχουσα σημασία μέσα στον χώρο αυτό. Ταυτόχρονα η θέσπιση ελάχιστων κοινών κανόνων για την προστασία των θυμάτων κατά την κατάθεσή τους σε ποινικές δίκες ενδέχεται να προωθήσει τη συνεργασία των δικαστικών αρχών, διότι με τους κανόνες αυτούς θα διασφαλιστεί η δυνατότητα αξιοποίησης των καταθέσεων αυτών σ' όλα τα κράτη μέλη. Τέλος, η υποχρέωση ομόφωνης απόφασης του Συμβουλίου για την έκδοση απόφασης-πλαισίου εγγυάται ότι κανένα κράτος μέλος δεν θα υποχρεωθεί να εφαρμόσει απόφαση-πλαίσιο που θα έχει εκδοθεί χωρίς τη συγκατάθεσή του.

22 — Απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2004, C-475/01, Επιτροπή κατά Ελλάδας («Ούζο») (Συλλογή 2004, σ. I-8923, σκέψεις 18 και 19).

52. Κατά συνέπεια, παρά την εκ πρώτης όψεως αβεβαιότητα ως προς την εξουσιοδοτική νομική βάση για τις προς ερμηνεία διατάξεις, δεν μπορεί να γίνει εν προκειμένω δεκτό ότι οι διατάξεις αυτές δεν καλύπτονται από τις νομοθετικές εξουσίες της Ένωσης. Αυτή την άποψη υποστήριξαν επίσης η Γαλλική και η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, όταν τους τέθηκε σχετική ερώτηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση. Η απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα δεν είναι επομένως περιττή λόγω π.χ. του ότι οι προς ερμηνεία διατάξεις είναι ανυπόστατες.

2) Επί του ζητήματος αν τα παιδιά αποτελούν ιδιαίτερος ευάλωτα θύματα

53. Η Επιτροπή και το αιτούν δικαστήριο δέχονται ότι τα παιδιά είναι καταρχήν ιδιαίτερος ευάλωτα θύματα. Η Επιτροπή στηρίζεται κυρίως στην πέμπτη αιτιολογική σκέψη της απόφασης-πλαίσιου 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 19ης Ιουλίου 2002, για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων²³, κατά την οποία τα παιδιά είναι πιο τρωτά και συνεπώς κινδυνεύουν περισσότερο να πέσουν θύματα εμπορίας. Αντίθετα, κατά την άποψη της Γαλλικής Κυβέρνησης, ο κίνδυνος πρέπει να αξιολογείται ανάλογα με το σύνολο των περιστάσεων της συγκεκριμένης περίπτωσης: συναφώς πρέπει να λαμβάνονται υπόψη η ηλικία, το έγκλημα, αλλά και διάφορες άλλες περιστάσεις.

54. Η απόφαση-πλαίσιο δεν ορίζει την κατηγορία των ιδιαίτερα ευάλωτων θυμάτων. Ειδικότερα, δεν παρέχει καμία ένδειξη για το ότι τα παιδιά είναι ιδιαίτερος ευάλωτα θύματα. Τέτοιες ενδείξεις περιείχε η πρόταση της Πορτογαλίας, της οποίας το άρθρο 2, παράγραφος 2, και το άρθρο 8, παράγραφος 4, αναφέρονταν ρητά στην ηλικία ως λόγο ύπαρξης ιδιαίτερου κινδύνου²⁴. Το Κοινοβούλιο μάλιστα απαίτησε ρητά να λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη τα παιδιά στο πλαίσιο του άρθρου 3²⁵.

55. Η απόφαση να μη συγκεκριμενοποιηθεί η κατηγορία των ιδιαίτερα ευάλωτων θυμάτων εξηγείται από το ότι η ύπαρξη ιδιαίτερου κινδύνου μπορεί να οφείλεται σε πληθώρα λόγων, οι οποίοι δεν μπορούν να συμπεριληφθούν σε ένα ενιαίο ορισμό. Τούτο τονίζεται στα έγγραφα που ελήφθησαν υπόψη στο πλαίσιο των προσπαθειών για τη θέσπιση της προστασίας των θυμάτων. Η ανακοίνωση της Επιτροπής του 1999²⁶, της οποίας γίνεται μνεία στη δεύτερη αιτιολογική σκέψη της απόφασης-πλαίσιου, πραγματευόταν σχεδόν αποκλειστικά την περίπτωση των πολιτών της Ένωσης που γίνονται θύματα εγκλημάτων σε άλλα κράτη μέλη. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή εξέτασε επίσης τη δυνατότητα συμμετοχής των θυμάτων αυτών σε ποινική δίκη διεξαγόμενη σε άλλο κράτος μέλος, για παράδειγμα μέσω

24 — Πρωτοβουλία της Πορτογαλικής Δημοκρατίας για την έκδοση απόφασης-πλαίσιου σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων σε ποινική διαδικασία (ΕΕ C 243 της 24ης Αυγούστου 2000, σ. 5).

25 — Ψήφισμα νομοθετικού χαρακτήρα της 12ης Δεκεμβρίου 2000 (ΕΕ C 236 της 17ης Αυγούστου 2001, σ. 61), προτάσεις τροπολογιών αριθ. 13 και 25. Βλ. επίσης την έκθεση Δ5-0355/2000 της ευρωβουλευτή Carmen Cerdeira Morterero της 24ης Νοεμβρίου 2000, σ. 11, 12 και 17.

26 — Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή με τίτλο «Τα θύματα της εγκληματικότητας στην Ευρωπαϊκή Ένωση: προβληματισμός για τα πρότυπα και για τα λιπτά μέτρα» [COM (1999) 349 τελικό].

οπτικής τηλεσυνεδρίασης ή τηλεφωνικής κατάθεσης²⁷. Παρόμοια μέτρα απαιτούσε το Συμβούλιο και με ένα παλιότερο ψήφισμά του, αντικείμενο του οποίου ήταν πάντως η προστασία των μαρτύρων από οιαδήποτε άμεση ή έμμεση μορφή απειλής, πίεσης ή εκφοβισμού, σε συσχετισμό ιδίως με το οργανωμένο έγκλημα²⁸. Τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Τάμπερε, στα οποία αναφέρεται η τρίτη αιτιολογική σκέψη, πραγματεύονταν την προστασία των θυμάτων από την άποψη μόνο της πρόσβασης στο δίκαιο²⁹. Η σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης, στην οποία αναφέρεται η πρόταση της Πορτογαλικής Κυβέρνησης για απόφαση-πλαίσιο, πραγματευόταν γενικά τον σεβασμό των θυμάτων και της αξιοπρέπειάς τους κατά τη διάρκεια της ποινικής δίκης³⁰, καθώς και την ιδιαίτερη ανάγκη προστασίας των θυμάτων του οργανωμένου εγκλήματος³¹. Σε σχέση με τα παιδιά μνημονεύονταν μόνο η κατά την εξέτασή τους παρουσία των υπεύθυνων για την ανατροφή τους³².

56. Όλα πάντως τα κράτη μέλη έχουν αναγνωρίσει ήδη σε διεθνές επίπεδο την ανάγκη ιδιαίτερης προστασίας των παιδιών. Κατά το άρθρο 25, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, τα παιδιά δικαιούνται ειδική μέριμνα και αρωγή. Κατά το άρθρο 24, παράγραφος 1, του Διεθνούς Συμφώνου περί των Ατομικών και των Πολιτικών Δικαιωμάτων, τα παιδιά έχουν

έναντι του κράτους την αξίωση να λαμβάνει τα μέτρα προστασίας που απαιτούνται λόγω της νομικής θέσης τους ως ανηλίκων. Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού³³, την οποία έχουν κυρώσει όλα τα κράτη μέλη της Ένωσης, συγκεκριμενοποιεί αυτή την υποχρέωση προστασίας. Ειδικότερα, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού. Το άρθρο 39, πρώτο εδάφιο, επιβάλλει στα συμβαλλόμενα μέρη την υποχρέωση να λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να διευκολύνουν τη σωματική και ψυχολογική ανάρρωση και την κοινωνική επανένταξη κάθε παιδιού θύματος οποιασδήποτε μορφής παραμέλησης, κακοποίησης ή κάθε άλλης μορφής σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης.

57. Αντίστοιχα, το άρθρο 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης προβλέπει ότι τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην προστασία και στη φροντίδα που απαιτούνται για την καλή διαβίωσή τους. Σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά και επιχειρούνται από δημόσιες αρχές πρέπει να δίνεται πρωταρχική σημασία στο συμφέρον του παιδιού.

58. Αφού επομένως τα παιδιά πρέπει καταρχήν να τυγχάνουν ιδιαίτερης προστασίας, πρέπει επίσης να γίνει δεκτό ότι είναι κατά κανόνα ιδιαίτερος ευάλωτα, όταν πέφτουν θύματα εγκλήματος. Στην προκείμενη περίπτωση δεν υπάρχει κανένα στοιχείο από το οποίο να συνάγεται ότι η κατάσταση των οικείων παιδιών ως ευάλωτων θυμάτων πρέπει να εκτιμηθεί διαφορετικά. Τα πεντάχρονα αυτά παιδιά είχαν, κατά τον χρόνο της τέλεσης του εγκλήματος και της επιδιωχθείσας εξέτασής τους ως μαρτύρων, μια

27 — COM (1999) 349 τελικό, σ. 7.

28 — Ψήφισμα του Συμβουλίου, της 23ης Νοεμβρίου 1995, σχετικά με την προστασία των μαρτύρων στα πλαίσια της καταπολέμησης του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος (ΕΕ C 327, σ. 5).

29 — Συμπεράσματα της συνόδου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Τάμπερε της 15ης και 16ης Οκτωβρίου 1999, αριθ. 32.

30 — Σύσταση αριθ. R (85) 11 του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη θέση των θυμάτων στο ποινικό δίκαιο και στην ποινική δίκη, της 28ης Ιουνίου 1985, σημείο 8.

31 — Σύσταση αριθ. R (85) 11, σημείο 16.

32 — Σύσταση αριθ. R (85) 11, σημείο 8.

33 — Ανοήχτηκε για υπογραφή στις 20 Νοεμβρίου 1989 (UN Treaty Series, τόμος 1577, σ. 43).

ηλικία λόγω της οποίας δεν θα μπορούσε να αποκλειστεί το ενδεχόμενο να υποστούν ψυχολογικά τραύματα εξαιτίας των γεγονότων. Εξάλλου, η κατηγορία εν προκειμένω της τέλεσης του εγκλήματος των σωματικών βλαβών από νηπιαγωγό —δηλαδή από πρόσωπο εμπιστοσύνης— είναι ιδιαίτερα πιθανό να επηρεάσει αρνητικά την ανάπτυξή τους.

59. Το συμπέρασμα είναι συνοπτικά ότι τα παιδιά ως θύματα εγκλήματος είναι κατά κανόνα ιδιαιτέρως ευάλωτα.

3) Επί της ανάγκης διεξαγωγής «συντηρητικής απόδειξης»

60. Αν το αιτούν δικαστήριο συμφωνήσει με την εκτίμηση στην οποία κατέληξα προωρινά και εξέθεσα παραπάνω, ανακύπτει περαιτέρω το ερώτημα αν είναι αναγκαία, σύμφωνα με την απόφαση-πλαίσιο, η μαρτυρική εξέταση στο πλαίσιο της περιγραφείσας ειδικής διαδικασίας της «συντηρητικής απόδειξης». Το αιτούν δικαστήριο, αλλά και η Πορτογαλική Κυβέρνηση, φαίνεται να δέχονται ότι εν προκειμένω ενδείκνυται, κατά το άρθρο 2, παράγραφος 2, και το άρθρο 3 της απόφασης-πλαισίου, να διεξαχθεί η διαδικασία «συντηρητικής» απόδειξης πριν από τη διαδικασία στο ακροατήριο.

61. Συναφώς επιβάλλεται καταρχάς η διαπίστωση ότι καμία από τις δύο αυτές διατάξεις δεν περιλαμβάνει συγκεκριμένους κανόνες για τον τρόπο επίτευξης των σκοπών τους. Το άρθρο 2, παράγραφος 2, της απόφασης-πλαισίου απαιτεί βέβαια να ανταποκρίνεται η μεταχείριση των ιδιαίτερα ευάλωτων θυμάτων με τον καλύτερο τρόπο στην κατάσταση τους. Η απόφαση-πλαίσιο δηλαδή προχωρεί περισσότερο από την πρόταση της Πορτογαλίας, η οποία απαιτούσε απλώς τη λήψη των κατάλληλων μέτρων. Επομένως, η επιλογή μεταξύ δύο διαφορετικών μεθόδων επιτρέπεται κατά το άρθρο 2, παράγραφος 2, μόνο αν αμφότερες ανταποκρίνονται εξίσου στην κατάσταση του θύματος. Επιπλέον, από το άρθρο 3, πρώτο εδάφιο, προκύπτει ότι τα θύματα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να καταθέτουν αποτελεσματικά τη μαρτυρία τους. Στην περίπτωση αυτή το προβάδισμα δίδεται επίσης στη διαδικασία που ευνοεί την αποτελεσματική συμμετοχή του θύματος. Τέλος, κατά το άρθρο 3, δεύτερο εδάφιο, η εξέταση των θυμάτων πραγματοποιείται μόνο κατά το αναγκαίο μέτρο. Πρέπει δηλαδή να αποφεύγονται οι περιττές επαναλήψεις των μαρτυρικών καταθέσεων.

62. Το αιτούν δικαστήριο και προφανώς η Πορτογαλική Κυβέρνηση θεωρούν ότι η «συντηρητική απόδειξη» στην προκειμένη περίπτωση θα βάρυνε τα θύματα λιγότερο από ό,τι η μεταγενέστερη εξέτάσή τους στο ακροατήριο. Παράλληλα, το αιτούν δικαστήριο θεωρεί ότι τα θύματα θα μπορούσαν επίσης να συμβάλλουν περισσότερο στη διευκρίνιση των πραγματικών περιστατικών, διότι είναι πιθανό ότι κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο δεν θα θυμούνται πλέον τόσο καλά τα περιστατικά αυτά. Αν η αντίληψη αυτή ευσταθεί πράγματι, πράγμα που μπορεί να κρίνει μόνο το δικαστήριο της ουσίας, λαμβάνοντας υπόψη το συγκεκριμένο παιδί και χρησιμοποιώντας ενδεχομένως πραγματογνώμονες ή τεχνικούς συμβούλους, τότε η εφαρμογή της διαδικασίας

της «συντηρητικής απόδειξης» στην προκειμένη περίπτωση θα ήταν πραγματικά η καλύτερη δυνατή μεταχείριση των θυμάτων, η οποία θα τους έδινε συγχρόνως τη δυνατότητα να μετάσχουν στην ποινική διαδικασία ως μάρτυρες αποτελεσματικά και χωρίς να καταπιεστούν ψυχολογικά.

63. Η Ιταλική και η Γαλλική Κυβέρνηση αντιτείνουν όμως ότι στο ιταλικό ποινικό δικονομικό δίκαιο η «συντηρητική απόδειξη» για την εξέταση των ανήλικων θυμάτων ως μαρτύρων επιτρέπεται, κατά το άρθρο 392, παράγραφος 1 bis, του ΚΠΔ, μόνο σε σχέση με τα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας. Αυτή η ρύθμιση του ιταλικού δικαίου δεν είναι ασυμβίβαστη με τη ρυθμιστική ευχέρεια που προβλέπει η απόφαση-πλαίσιο και στην οποία αναφέρθηκε επίσης η Κυβέρνηση Κάτω Χωρών κατά την επ' ακροατηρίου συζήτησης.

64. Στο άρθρο 2, παράγραφος 2, της απόφασης-πλαισίου δεν βλέπω πάντως να προβλέπεται καμία ρυθμιστική ευχέρεια. Ειδικότερα, δεν προβλέπεται ότι πρέπει να πρόκειται για συγκεκριμένα μόνο εγκλήματα. Εξάλλου, δεν βλέπω γιατί η διαδικασία της «συντηρητικής απόδειξης» θα έπρεπε να εφαρμόζεται υπέρ των παιδιών μόνο σε περίπτωση τέλεσης των εγκλημάτων που απαριθμεί ρητά ο Ιταλός νομοθέτης. Αντίθετα, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο να είναι η διαδικασία αυτή η διαδικασία ακριβώς που ανταποκρίνεται καλύτερα στην κατάσταση ενός ιδιαίτερα ευάλωτου θύματος, έστω και αν πρόκειται για άλλο έγκλημα, οπότε θα είναι η κατά την

απόφαση-πλαίσιο ενδεδειγμένη μεταχείριση³⁴.

65. Μόνο από το άρθρο 8, παράγραφος 4, της απόφασης-πλαισίου μπορεί να συναχθεί μια επιφύλαξη. Κατά το άρθρο αυτό, κάθε κράτος μέλος διασφαλίζει ότι, όταν είναι αναγκαίο για την προστασία των θυμάτων, ιδιαίτερα των πλέον ευάλωτων, από τις συνέπειες της κατάθεσής τους σε δημόσια συνεδρίαση, τα θύματα αυτά θα μπορούν να καταθέτουν υπό συνθήκες οι οποίες καθιστούν δυνατή την επίτευξη του στόχου αυτού, μετά από σχετική δικαστική απόφαση προς τούτο το κράτος μέλος χρησιμοποιεί κάθε κατάλληλο μέσο, συμβατό προς τις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου του. Η διάταξη αυτή αποτελεί έναντι του άρθρου 2, παράγραφος 2, της απόφασης-πλαισίου *lex specialis*, καθόσον προβλέπει ορισμένες ιδιαίτερες προϋποθέσεις σχετικά με την υποχρέωση προστασίας των θυμάτων, όταν πρόκειται να μην εφαρμοστεί η κανονική διαδικασία της εξέτασης του μάρτυρα σε δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριο. Οι μορφές κατάθεσης που παραβιάζουν την αρχή της δημόσιας διεξαγωγής της δίκης πρέπει να επιτρέπονται μόνο καθόσον συμβιβάζονται με τις θεμελιώδεις αρχές της οικείας έννομης τάξης. Στην προκειμένη περίπτωση δεν μπορεί πάντως να υποστηριχθεί ότι η διαδικασία της «συντηρητικής απόδειξης» είναι καταρχήν ασυμβίβαστη με τις θεμελιώδεις αρχές της ιταλικής έννομης τάξης, τουλάχιστον με όσες απορρέουν μόνο από το ιταλικό εσωτερικό δίκαιο. Πράγματι,

34 — Για παράδειγμα, κατά το άρθρο 255a του γερμανικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, η εξέταση των μαρτύρων που είναι κάτω από 16 μπορεί να αντικαθίσταται από την προβολή της οπτικοακουστικής εγγραφής της προγενέστερης εξέτασής τους από δικαστή, εφόσον είχε επιτραπεί στον κατηγορούμενο και στον συνήγορό του να μετάσχουν στην εξέταση αυτή και εφόσον πρόκειται για έγκλημα κατά της γενετήσιας ελευθερίας (άρθρα 174 έως 184f του γερμανικού Ποινικού Κώδικα) ή κατά της ζωής (άρθρα 211 έως 222 του γερμανικού ΠΚ) ή για κακοποίηση προσώπου που ο δράστης έχει στην επιμέλεια ή στην προστασία του (άρθρο 225 του γερμανικού ΠΚ).

το άρθρο 392, παράγραφος 1 bis, του ΚΠΔ επιτρέπει τη «συντηρητική απόδειξη», όσον αφορά τουλάχιστον τα εγκλήματα που απαριθμεί.

66. Όπως ορθά υποστηρίζουν η Επιτροπή, η Ιταλική και η Γαλλική Κυβέρνηση, οι θεμελιώδεις αρχές της έννομης τάξης κάθε κράτους μέλους πρέπει πάντως να λαμβάνουν επίσης υπόψη το δικαίωμα του κατηγορούμενου για δίκαιη δίκη. Η Ένωση —δηλαδή η Κοινότητα και τα κράτη μέλη— πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 2, ΕΕ, να σέβεται το δικαίωμα αυτό, το οποίο κατοχυρώνεται επίσης από το άρθρο 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων³⁵. Ιδιαίτερη σπουδαιότητα συναφώς έχει το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ. Κατά το άρθρο αυτό, ο κατηγορούμενος σε ποινική διαδικασία έχει το δικαίωμα να δικαστεί η υπόθεσή του δημόσια και να ζητήσει την εξέταση και κατάθεση των σημαντικών μαρτύρων κατά τη δημόσια αυτή συνεδρίαση του δικαστηρίου, ώστε να διεξαχθεί η διαδικασία κατ' αντιπαράθεση. Ο κατηγορούμενος πρέπει να έχει συναφώς τη δυνατότητα να υποβάλλει ερωτήσεις στους μάρτυρες και να τους ζητεί διευκρινίσεις σχετικά με τα αμφισβητούμενα σημεία³⁶.

67. Τα δικαιώματα αυτά πρέπει να σταθμίζονται προς τα συμφέροντα των μαρτύρων, τα οποία επίσης προστατεύονται ως ανθρώπινα δικαιώματα, ιδίως όταν οι μάρτυρες είναι ταυτόχρονα θύματα³⁷. Συναφώς το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναγνωρίζει ότι το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ επιτρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα συμφέ-

ροντα των ανηλίκων μαρτύρων στις ποινικές διαδικασίες³⁸. Στον κατηγορούμενο πρέπει πάντως να δίνεται τουλάχιστον η δυνατότητα να θέτει ερωτήσεις στους σημαντικούς μάρτυρες κατηγορίας³⁹. Αντίστοιχα, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναγνώρισε ότι αντιβαίνει στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ η καταδίκη που στηρίζεται στη μαρτυρική εξέταση παιδιών υπό συνθήκες προσαρμοσμένες στις ανάγκες των παιδιών αυτών, αν στον κατηγορούμενο ή στον συνήγορό του δεν δόθηκε η δυνατότητα να παρακολουθήσουν την εξέταση αυτή ή να ζητήσουν την υποβολή ερωτήσεων⁴⁰. Αντίθετα, το δικαστήριο αυτό έκρινε νόμιμη την εξέταση παιδιών πριν από την ακροαματική διαδικασία και υπό συνθήκες προσαρμοσμένες στις ανάγκες των παιδιών αυτών σε μια περίπτωση στην οποία είχε δοθεί μεν στον συνήγορο του κατηγορούμενου η δυνατότητα να παρακολουθήσει την εξέταση και να ζητήσει την υποβολή ερωτήσεων, αλλά ο ενδιαφερόμενος δεν έκανε χρήση της δυνατότητας αυτής⁴¹.

68. Το ζήτημα κατά πόσον η διαδικασία «συντηρητικής απόδειξης» επιτρέπεται κατ' εφαρμογή των αρχών αυτών μπορεί να επιλυθεί μόνο με στάθμιση των διαφόρων παραμέτρων της συγκεκριμένης υπόθεσης, κατά την οποία πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα συμφέροντα των μαρτύρων, τα δικαιώματα της υπεράσπισης και ενδεχομένως το συμφέρον επιβολής ποινής. Συναφώς πρέπει να λαμβάνεται επίσης υπόψη το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ και να γίνεται δεκτό κατά κανόνα ότι, τουλάχιστον όταν πρόκει-

35 — Απόφαση της 10ης Απριλίου 2003, C-276/01, Steffensen (Συλλογή 2003, σ. I-3735, σκέψεις 69 επ., με περαιτέρω παραπομπές).

36 — ΕΔΑΔ, απόφαση Van Mechelen κ.λπ. κατά Κάτω Χωρών της 23ης Απριλίου 1997, Reports of Judgments and Decisions 1997-III, σ. 711, παράγραφος 51.

37 — ΕΔΑΔ, απόφαση Doornson κατά Κάτω Χωρών της 26ης Μαρτίου 1996, Reports of Judgments and Decisions 1996-II, σ. 470, παράγραφος 70.

38 — ΕΔΑΔ, απόφαση P. S. κατά Γερμανίας της 20ής Δεκεμβρίου 2001, παράγραφος 28.

39 — ΕΔΑΔ, απόφαση Doornson, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 32, παράγραφοι 72 και 73.

40 — ΕΔΑΔ, αποφάσεις P. S., προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 32, παράγραφοι 25 επ., και Α. Μ. κατά Ιταλίας της 14ης Δεκεμβρίου 1999, Reports of judgments and decisions 1999-IX, παράγραφοι 25 επ.

41 — ΕΔΑΔ, απόφαση S. N. κατά Σουηδίας της 2ας Ιουλίου 2002, Reports of judgments and decisions 2002-V, παράγραφοι 49 επ.

ται για σωματικές βλάβες με θύματα παιδιά, πρέπει να μπορούν να εφαρμόζονται ειδικά μέτρα προστασίας, όπως είναι τα προτεινόμενα εν προκειμένω.

69. Το συμπέρασμα είναι συνοπτικά ότι το άρθρο 2, παράγραφος 2, το άρθρο 3 και το άρθρο 8, παράγραφος 4, της απόφασης-πλαίσιου μπορούν να θεμελιώσουν, ανάλογα

με τις περιστάσεις της συγκεκριμένης περίπτωσης, την υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων να εφαρμόζουν μια διαδικασία «συντηρητικής απόδειξης» που να είναι προσαρμοσμένη στις ανάγκες των παιδιών, υπό την προϋπόθεση ότι η διαδικασία αυτή συμβιβάζεται με τις θεμελιώδεις αρχές της οικείας έννομης τάξης —στις οποίες περιλαμβάνονται τα θεμελιώδη δικαιώματα της Ένωσης.

V — Πρόταση

70. Κατόπιν όσων εξέθεσα παραπάνω, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει την εξής απάντηση στην αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως:

- 1) Κάθε απόφαση-πλαίσιο επιβάλλει στα εθνικά δικαστήρια την υποχρέωση, βάσει του άρθρου 34, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΕΕ και της αρχής της πίστης προς την Ένωση, να ερμηνεύουν το εθνικό δίκαιο —ανεξάρτητα από το αν πρόκειται για προγενέστερες ή για μεταγενέστερες της απόφασης-πλαίσιου διατάξεις— κατά το μέτρο του δυνατού σύμφωνα με το γράμμα και τον σκοπό της απόφασης-πλαίσιου, ώστε να επιτυγχάνεται ο σκοπός που επιδιώκεται με την απόφαση-πλαίσιο αυτή.
- 2) Τα παιδιά ως θύματα εγκλήματος είναι κατά κανόνα ιδιαιτέρως ευάλωτα, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, και του άρθρου 8, παράγραφος 4, της απόφασης-πλαίσιου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2001, σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες.
- 3) Το άρθρο 2, παράγραφος 2, το άρθρο 3 και το άρθρο 8, παράγραφος 4, της απόφασης-πλαίσιου 2001/220/ΔΕΥ έχουν την έννοια ότι μπορούν να θεμελιώσουν, ανάλογα με τις περιστάσεις της συγκεκριμένης περίπτωσης, την υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων να εφαρμόζουν μια διαδικασία «συντηρητικής απόδειξης» που να είναι προσαρμοσμένη στις ανάγκες των παιδιών, υπό την προϋπόθεση ότι η διαδικασία αυτή συμβιβάζεται με τις θεμελιώδεις αρχές της οικείας έννομης τάξης —στις οποίες περιλαμβάνονται τα θεμελιώδη δικαιώματα της Ένωσης.